

ПРІОРИТЕТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена актуальним питанням визначення та обґрунтування пріоритетів трансформації економічного простору регіонів. Наведено проблемні зони визначення пріоритетів трансформації економіки України та окреслено їх невідповідність до світових процесів управлінського прогресу. Наведено ключові пріоритети руху трансформації та відповідне наповнення змін у контексті процесів глобалізації та міжнародної інтеграції. Обґрунтовано ключові управлінські технології визначення пріоритетів розвитку за рахунок адаптації технологій Форсайт.

Ключові слова: *трансформація, регіон, економічний простір, управлінський процес, інтеграція.*

ПРИОРИТЕТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ТРАНСФОРМАЦИЙ РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА УКРАИНЫ

Статья посвящена актуальным вопросам определения и обоснования приоритетов трансформации экономического пространства регионов. Приведены проблемные зоны определения приоритетов трансформаций экономики Украины и обозначены их несоответствие в мировые процессы управленческого прогресса. Приведены ключевые приоритеты движения трансформаций и соответствующее наполнение изменений в контексте процессов глобализации и международной интеграции. Обоснованно ключевые управленческие технологий определения приоритетов развития за счет адаптации технологий Форсайт.

Ключевые слова: *трансформация, регион, экономическое пространство, управленческий процесс, интеграция.*

PRIORITIES OF TRANSFORMATION OF REGIONAL ECONOMIC SPACE OF UKRAINE

The article is devoted to topical issues of definition and justification of the priorities of economic transformation space regions. An prioritizing problem areas transformation of Ukraine's economy and outlined their non-compliance with international management processes progress. The key priorities of the movement and transformation of appropriate content changes in the context of globalization and international integration. Grounded key management technology prioritization of adaptation technologies by Forsyth.

Keywords: *transformation, region, economic space, the management process integration.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення в Україні продовжує зростати інтерес до таких актуальних питань як: зрушення в галузевій структурі економічного простору регіонів та відповідна впливовість на національну економіку, поява та скорочення обсягів регіональних ринків, коливання попиту та пропозиції на галузевих ринках, формування механізмів та інструментів регулювання регіонального ринкового середовища за рахунок впровадження.

Особливе місце в зацікавленості науковців та представників державного та регіонального менеджменту займає комплексу регіональних проблем, що обумовлено глибинними трансформаціями в суспільстві. Це пов'язано з необхідністю формування механізмів та інструментів регулювання регіонального ринкового середовища за рахунок впровадження сучасних управлінських інструментів та технологій – стратегічного планування та прогнозування.

Однією з найважливіших проблем сучасного українського регіонального менеджменту постає розробка теоретичних та методологічних засад розвитку регіонального менеджменту. Це процеси що потребують часу, суспільного обговорення та визнання, стрімкого та ефективного впровадження нової моделі управління. Це потреба часу. Незавершеність ринкових перетворень, наявність системних конфліктів бізнесу, невідповідність змін в державному та

регіональному управлінні, суспільному прогресу в Україні призводять до економічної та соціальної кризи. Розуміння суті та форм суспільного прогресу, їх проекція на регіональний економічний та соціальний розвиток, визначення напрямів руху та складових успішних змін є передумовою зростання у регіонах, реалізації конкурентних переваг господарських комплексів [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні питання стратегічного управління, планування, визначення пріоритетів розвитку присвячені численні праці класиків і сучасних учених, таких як П. Друкер, У.Д.Дунган, Е. Коротков, М. Мескон, Д. Стігліц, А. Хедоурі, А. Файоль та ін.

Концептуальні проблеми регіонального управління і дослідження його впливу на макро- і мікроекономічні процеси в трансформаціях економічного простору розкриті в роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників З. Варналія, В. Гєєця, В. Дубіщева, М. Пашкевич, Р. Манна тощо.

Мета статті дослідити та визначити особливості пріоритетів трансформацій економічного простору регіонів.

Виклад основного матеріалу. Кризисні явища в економіці України, її нестабільність в процесах розширеного відтворення господарського комплексу, невизначеність соціальних та економічних пріоритетів розвитку чітко показують, що без державного і регіонального регулювання трансформаційні процеси призводять до кризових і дезінтеграційних явищ. До того ж відсутність науково обґрунтованої концепції і моделі трансформації економічного простору в Україні, а також системи механізмів регулювання цього процесу має наслідком зростання диспропорцій, екзогенних і ендегенних суперечностей. З наведеного вище видно, що регіональна проблематика містить широкий спектр різноманітних проблем, які вимагають підвищеної уваги. Регіон в умовах стрімких трансформаційних змін стає головним суб'єктом економічних і соціальних відносин, нарощує потенціал реформ. Це потребує як від держави, так і від місцевих органів влади визначити стратегію розвитку, сформулювати пріоритети регіональної економіки, засновані на порівняльних перевагах того

або іншого регіону, а також особливостях та специфіці соціально-економічних, історичних і культурних переваг [3].

Соціально-економічні процеси, що відбуваються в економічному та соціальному просторі України – це й активні процеси:

- кластеризації;
- входження на світові ринки;
- впровадження новітніх стандартів управлінських технологій;
- розширеного бачення відповідності розвитку європейським стандартам;
- новітніх засад розвитку регіонального менеджменту;
- реформування галузей та інші.

Більшість з визначених процесів та трансформацій не мають реального відображення з боку управлінської ефективності, але їх хід та результати залежать від відповідності національним економічним інтересам. Саме національні економічні та соціальні інтереси повинні формувати пріоритети розвитку українського суспільства та бути покладені в фундамент стратегічних планів розвитку територій.

Також слід розуміти відповідність визначення пріоритетів тим напрямом, які є обґрунтованими та доведеними з боку світових інституцій та прогресивних наукових досліджень.

Аналізуючи і узагальнюючи можливі варіанти визначення пріоритетів розвитку економічного простору регіонів пропонує виділити мету такого управлінського процесу та надати стислого визначення вірогідних зрушень (рис 1.).

Визначення пріоритетів розвитку регіонального економічного простору має спрямування на вектор соціалізації. Таких рух є відповідним до стандартів розвитку Європейського Союзу .

Головними умовами соціалізації є визнання соціуму як основної рушійної сили соціального та економічного розвитку суспільства; визнання та збалансування ключових національних інтересів, зниження розриву в соціальній диференціації; соціальна переорієнтація виробництва й управління;

зниження соціальних ризиків та забезпечення засад загальної соціальної безпеки.

Рис. 1 Загальне бачення мети визначення пріоритетів розвитку регіонального економічного простору (розроблено автором)

У широкому сенсі соціалізація - активне відтворення і розвиток соціальних процесів та інститутів, що забезпечують їх функціонування в напрямі поліпшення якості життя. Інститути, окремі люди і групи, які сприяють

соціалізації, тобто опосередковують і реалізують соціальні функції в рамках системи державного та регіонального відтворення, є агентами соціалізації. Соціалізація регіонального управління, як пріоритету регіонального розвитку – це складний процес формування ідеології та політики на основі економічного обґрунтування можливості створення, збереження та ефективного використання соціального, культурного й економічного потенціалів за умов трансформації економічної діяльності та нових пріоритетів розвитку, які базуються на сучасних принципах стандартизації, активації соціальної конкуренції, та посилення, соціальної відповідальності шляхом збалансування інтересів цільових груп регіонального середовища (населення, бізнесу, влади). При цьому економічний потенціал потрібно розглядати як засіб, а соціальний потенціал як мету соціалізації регіонального управління [1].

Друга Конференція ООН з питань регіональної політики і розвитку міст та населених пунктів у Стамбулі проголосила метою сталий розвиток міст та населених пунктів в умовах урбанізації, який визначається економічним, соціальним та екологічним прогресом, дотриманням прав людини, прозорим управлінням, участю громадян у прийнятті рішень. З рис.1. та 2. видно, що у порівнянні пріоритети розвитку стали більш соціальні, завдання більш конкретні [2, 6, 7].

Основною причиною значного кола перелічених та проаналізованих проблем є відсутність в нашій країні теорії та методології формування моделі регіонального менеджменту, наукових засад розвитку територій [1].

Сучасна потреба в розробці теорії та методології системи регіональних трансформацій визвано передусім такими факторами: провали в функціонуванні внутрішнього ринку; неефективне використання накопиченого соціального та економічного потенціалу; невідповідність регіональної політики інтересам населення територій; інформаційна асиметрія та тезаврування в поданні фактів регіонального розвитку та інше.

ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ, МІСТ ТА НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Перша Конференція ООН з питань регіональної політики і розвитку міст та населених пунктів, 1976, Ванкувер [8]		Друга Конференція ООН з питань регіональної політики і розвитку міст та населених пунктів, 1996, Стамбул [6,7]		Декларація з питань міст та населених пунктів Саміту тисячоліття, 2001, Нью-Йорк [9]	
СОЦІАЛЬНІ	ЕКОНОМІЧНІ	СОЦІАЛЬНІ, ЕКОЛОГІЧНІ		СОЦІАЛЬНІ, ЕКОЛОГІЧНІ	
<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення якості життя • Участь усіх мешканців, особливо жінок та молоді, у розробці та реалізації політики розвитку • Здоров'я людей, гідність та право вибору • Використання людського потенціалу 	<ul style="list-style-type: none"> • Справедливий розподіл вигід між регіонами • Земля – фундамент розвитку • Рац. використання природних ресурсів • Право державного контролю іноземних інвестицій • Міжнародна співпраця 	<ul style="list-style-type: none"> • Доступ до житла та послуг • Викорінення бідності • Сталий розвиток • Наука, соц.-екон. збалансованість, біологічне та культурне різноманіття • Просторове планування, естетика • Роль родини у соц.-екон. прогресі • Діалог між усіма людьми у процесі прийняття рішень, соціальна згуртованість • Здоров'я людей та якість життя • Міжнародна співпраця • Інтереси нинішніх та майбутніх поколінь • Солідарність з незахищеними верствами населення 		<ul style="list-style-type: none"> • Людина – центр уваги сталого розвитку • Основні пріоритети урбаністичного майбутнього: зайнятість, задоволення базових потреб, гідне житло • Збалансований розвиток міст та сіл • Збереження навколишнього середовища • Гідне житло для всіх та сталий розвиток міст в урбаністичному світі • Дотримання плану дій, визначеного на Другій Конференції ООН з питань регіональної політики та розвитку міст та населених пунктів 	
	ЕКОЛОГІЧНІ				
	<ul style="list-style-type: none"> • Збереження навколишнього середовища, 				

Рис.2. Пріоритети соціального та економічного розвитку регіонів у відповідності до світових стандартів

У декларації зазначено, що перед регіонами стоять проблеми, які перешкоджають сталому розвитку, внаслідок чого частина населення живе у злиднях, мігранти потребують соціальної інтеграції, у селах відсутня інфраструктура та економічні можливості, збільшується соціально-економічний розрив між містами та селами. Тому, у міжнародних документах визначено пріоритети аналогічні проголошеним у Ванкувері, але у рамках концепції сталого розвитку. За період, що минув між двома конференціями так і залишилось пріоритетом розвитку доступне житло та послуги. Якщо раніше явище злиднів констатовалося як проблема, для вирішення якої обирались інші пріоритети та завдання, то тепер викорінення бідності стає пріоритетом та однією з найголовніших цілей. І дотепер першочерговими залишаються завдання збереження потенціалу екосистем; справедливий розподіл ресурсів та вигід між регіонами; покращення здоров'я людей. Пріоритет підвищення якості життя конкретизувався у планування естетичного вигляду, транспортної мережі, щільності забудови, охорони історичних та культурних пам'яток у населених пунктах. Залучення громадян до регулювання регіональної економіки перетворилося із завдання у межах пріоритету нарощення людського потенціалу, оскільки під час кооперації влади та мешканців формується зміст громадянства - основи соціальної сталості. Серед нових об'єктів управління, на яких акцентувалась увага варто виділити такі соціальні напрями:

- розвиток науки,
- трансфери технологій соціального управління,
- формування новітніх стандартів інформаційних комунікацій та інші.

Метою визначення пріоритетів трансформації в регіоні є збалансований розвиток ринкового середовища і формування механізмів її вдосконалення.

Задачами комплексного вивчення трансформації в регіоні мають бути:

- виявлення неравномерностей розвитку;
- виявлення передкризових і кризових ситуацій в розвитку;
- вироблення методологій і теоретичних обґрунтувань нових явищ і елементів ринкового середовища;
- формування методів і методик, спрямованих на регулювання диспропорцій і порушень;
- розробка і обговорення можливих пріоритетів та варіантів напрямів і моделей розвитку;
- розробка інтегральних показників ефективності трансформації;
- розробка та адаптація технологій Форсайт (методів – сценарування, Дельфі та інших [3].

Особливу увагу в системі визначення та впровадження пріоритетів слід приділити технологіям Форсайт. Цей напрям управлінських технологій активно поширюється та набуває визнання за умов колективних знань, колективного прийняття рішень.

Знання і регулювання механізмів трансформації, попередження розвитку негативних тенденцій, внесення необхідних корективів, як у повсякденну діяльність планування і прогнозування надасть можливість регіональним органам управління мати не тільки реальну картину процесів, але і направляти зусилля на соціальні, інноваційні, інвестиційні, культурні цілі [3].

Досліджуючи відмінності Форсайту від інших інструментів вивчення майбутнього, наведемо чотири його основні характеристики, які сформульовано в [4, с. 79]. Це:

- орієнтація на вживання конкретних заходів, що полягає не тільки в аналізі та міркуванні щодо перспектив майбутнього розвитку, але й у прийнятті конкретних рішень, які дадуть змогу формувати майбутнє таким, яким його хочуть бачити;
- урахування різних альтернатив майбутнього розвитку;

- залучення широкого кола різнопрофільних, але зацікавлених груп учасників;

- міждисциплінарний комплексний характер, тобто намагання охопити всі фактори, які можуть вплинути на майбутні процеси.

Варто наголосити на тому, що більшість форсайт-проектів в якості центральної компоненти визначають перспективи розвитку науки й технологій. Зазвичай ці питання стають предметом обговорення не лише науковців, а й політиків, бізнесменів, фахівців-практиків із різних галузей економіки. Результатом таких обговорень стає поява нових ідей, пов'язаних з удосконаленням механізмів управління наукою, інтеграцією науки, освіти та промисловості й, у кінцевому рахунку, підвищення конкурентоспроможності країни, галузі або регіону [5].

Висновки. Соціальний та економічний розвиток України базується на докорінних трансформаціях, які відбуваються у регіональних господарських комплексах. Пріоритети регіонального розвитку задають векторності змінам та формують унікальні засади регулювання за допомогою комплексу управлінських заходів:

- механізмів державної, галузевої та регіональної політики;
- управлінських технологій прогнозування та планування;
- новітніх стандартів соціалізації та культури.

Вирішення накопичених проблем, які стримують шлях гармонійного та консолідованого суспільного прогресу, передбачає перегляд управлінських заходів та технологій втручання. Зміни у процесах, явищах, комунікаціях регіонального розвитку обумовлюють необхідність впровадження новітніх поглядів на ринкове відтворення, глобалізаційні тенденції в галузевих моделях діяльності.

В умовах багатоукладної економіки продовження впровадження трансформаційних реформ та їх вдосконалення, коли держава не може втручатися в діяльність усіх господарюючих суб'єктів, необхідно забезпечити оптимальний вплив регіонального управління на процеси

суспільного відтворення через усталене регулювання економіки (регулювання ринкового середовища регіону).

Список використаних джерел

1. Манн Р.В. Теоретико-методологічні засади розвитку регіонального менеджменту: особливості, проблеми, перспективи: моногр. / Р.В. Манн. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2013. – с. 348.
2. Пашкевич М. С. Наукові засади регулювання регіональної економіки: моногр. / М.С. Пашкевич. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 790 с.
3. Фінагіна О.В. Ринкова трансформація в регіоні: особливості розвитку та діагностування: Монографія/ НАН України; Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 228с.
4. Кваша Т. К. Вибір пріоритетних напрямків науково-технологічного розвитку з використанням форсайту / Т.К. Кваша // Проблеми розвитку інформаційного суспільства: матеріали II міжнародного форуму - К. : УкрІНТЕІ, 2010. - Ч. II. - С. 78-82.
5. Богачев С., Соловцова О. Форсайт як методологія проектування майбутнього.- Економіка. №5 (125). 2013. – С.16-19.
6. United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II). The Habitat Agenda, 14 June 1996 : (текст) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un-documents.net/hab-ag.htm>; <http://www.un.org/russian/conferen/habitat/habagend.htm>
7. United Nations E-Government Survey 2012: E-Government for the people: (текст) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan048065.pdf>
8. The Vancouver Declaration On Human Settlements From the report of Habitat: United Nations Conference on Human Settlements Vancouver, Canada, 31 May to 11 June 1976 : (текст) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://habitat.igc.org/vancouver/van-decl.htm>

9. Declaration on Cities and Other Human Settlements in the New Millennium : (текст) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un-documents.net/s25r2.htm>

Гудзь Петро Васильович – д.е.н., професор, зав. кафедри менеджменту, Запорізького національного технічного університету.

Фінагіна Олеся Валентинівна – д.е.н., професор, зав. кафедри менеджменту, Черкаського державного технічного університету.